

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ. 2546

Legal Problems of the Protection of Witnesses in Criminal Cases under the Witness Protection Act B.E. 2546

ศิริยา จำเรณุนิสิต^{1*} และวรรณวิภา เมืองถ้ำ²

Keeraya Jamremnusat^{1*} and Wanwipa Muangtham²

¹นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

²อาจารย์ ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

^{1*}Master Student of Laws Sukhothai Tammathirat Open University

²Lecturer from of Laws Sukhothai Tammathirat Open University

*Corresponding Author Email: 2664003379@stou.ac.th

Received: 7 October 2025 Revised: 28 October 2025 Accepted: 4 November 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา 2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี 3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ และ 4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการศึกษาวิจัยเอกสารจากหนังสือ ตำรากฎหมายและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐสำหรับการคุ้มครองพยาน 2) การคุ้มครองพยานในคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐให้แก่พยานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง นิยามคำว่า “พยาน” มีความหมายที่กว้างกว่าของประเทศไทย และมีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว แต่ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐในการคุ้มครองพยาน อีกทั้งนิยามคำว่า “พยาน” ในประเทศไทยยังให้นิยามที่แคบกว่า และไม่มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว 3) การคุ้มครองพยานในคดีอาญาในประเทศไทยยังขาดมาตรการสำหรับการคุ้มครองพยานในการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐ ขาดการนิยามทางกฎหมายที่ชัดเจนของคำว่า “พยาน” ทำให้เกิดข้อจำกัดในการตีความและการคุ้มครองพยาน และยังขาดการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว และ 4) ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยกำหนดให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐ อีกทั้งควรมีการบัญญัติคำนิยาม “พยาน” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการจำแนกพยานรวมทั้งควรมีการเพิ่มบทบัญญัติให้มีการติดตามและประเมินผล การคุ้มครองพยานในระยะยาวด้วย

คำสำคัญ: การคุ้มครองพยาน, การคุ้มครองพยานในคดีอาญา, คุ้มครองพยานบุคคล

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the concepts, theories, and legal principles related to the protection of witnesses in criminal cases 2. to conduct a comparative study of legal provisions concerning witness protection measures in criminal cases between Thailand and foreign jurisdictions, namely the United Nations Convention against Transnational Organized Crime (2000), the United States of America, the Commonwealth of Australia and the Federal Republic of Germany 3. to analyze the legal issues relating to the protection of witnesses in criminal cases in Thailand compared with those in foreign jurisdictions and 4. to propose recommendations and legal reform measures concerning the protection of witnesses in criminal cases under the Witness Protection Act B.E. 2546 (2003). This study is a qualitative research conducted through documentary research using books, legal texts, and other relevant documents. The information gathered from these related documents was then analyzed using content analysis. The findings reveal that 1) The theoretical and conceptual foundations of witness protection in criminal proceedings are essential for the development of interstate relocation measures as part of witness protection mechanisms 2) The witness protection systems of the United States, Australia and Germany include legal provisions for interstate relocation of witnesses and associated persons. These jurisdictions define the term “witness” more broadly than Thailand and incorporate long-term monitoring and evaluation of witness protection programs. In contrast, Thailand lacks interstate relocation measures, defines “witness” in a narrower sense and does not conduct systematic short-term or long-term evaluations of witness protection 3) The current Thai witness protection framework lacks legal provisions for interstate relocation of witnesses, a clear statutory definition of the term “witness” and a mechanism for continuous monitoring and evaluation of protection outcomes. These deficiencies result in interpretative limitations and insufficient protection and 4) It is therefore recommended that the Witness Protection Act B.E. 2546 (2003) be amended to include interstate relocation measures and to provide a clearer and more comprehensive definition of the term “witness” Moreover, the Act should include provisions for ongoing monitoring and evaluation of witness protection programs to ensure long-term effectiveness and compliance with international standards.

Keywords: Witness Protection, Protection of Witnesses in Criminal Cases, Physical Witness Protection

บทนำ

การดำเนินคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยนั้น มีพยานบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง เนื่องจากคำให้การของพยานอาจเป็นปัจจัยหลักที่ศาลใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดี หากพยานไม่กล้าให้การอย่างตรงไปตรงมาอันเนื่องมาจากความหวาดกลัวต่อการถูกข่มขู่ คุกคามหรืออันตรายใดๆอันเนื่องมาจากการให้การในคดี ความยุติธรรมในคดีอาญาก็อาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยสมบูรณ์ (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2550, น.219) ประเทศไทยได้มีการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยเริ่มจากการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้านตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความปลอดภัยและความมั่นใจแก่พยานในการให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์ของการบังคับใช้กฎหมายที่ผ่านมา พบว่ายังมีข้อจำกัดและปัญหาในทางปฏิบัติที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่ารัฐจะมีความพยายามในการพัฒนามาตรการคุ้มครองพยานให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและมาตรฐานสากล แต่ยังคงพบปัญหาในระดับโครงสร้าง เช่น ความเป็นอิสระของหน่วยงานคุ้มครองพยานที่สังกัดกระทรวงยุติธรรม ความล่าช้าในการดำเนินการขอรับความคุ้มครองและขอเขตอำนาจหน้าที่ที่จำกัด (สุธีรา วิเศษวงษา, 2566, น.45-78) กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีเป้าหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและสร้างหลักประกันว่าผู้กระทำความผิดจะได้รับการลงโทษตามกระบวนการที่ยุติธรรมซึ่งการดำเนินคดีอาญาจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานที่ถูกต้อง ชัดเจน และน่าเชื่อถือโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “พยานบุคคล” ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการพิสูจน์ความจริงในคดี (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2560, น.48) พยานอาจเป็นผู้เห็นเหตุการณ์ ผู้เสียหาย หรือผู้ที่มีข้อมูลสำคัญที่สามารถช่วยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและศาลพิจารณาคดีได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยซึ่งยังมีปัญหาเรื่องอิทธิพลทางเศรษฐกิจ การเมืองหรือเครือข่ายอำนาจจนกระบบอยู่มางั้น ส่งผลให้พยานในคดีอาญาหลายรายตกอยู่ในสถานะที่มีความเสี่ยงต่อการถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือใช้ความรุนแรงเพื่อมิให้ปรากฏตัวในการให้ปากคำหรือเบิกความต่อศาล (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2543, น.161-164) ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นทั้งในคดีทั่วไปและคดีที่มีลักษณะพิเศษ เช่น คดียาเสพติด คดีค้ายาเสพติด คดีทุจริตของเจ้าหน้าที่รัฐ และคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่มีอิทธิพล ตัวอย่างที่ปรากฏเป็นข่าวอย่างแพร่หลาย อาทิ กรณีการเสียชีวิตของพยานในคดีที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือกรณีที่พยานในคดียาเสพติดหลบหนีเนื่องจากถูกข่มขู่ เป็นเครื่องยืนยันถึงความล้มเหลวของระบบในการสร้างความมั่นใจให้แก่พยาน (กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ, 2565, น.21-23) แม้จะมีการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อรองรับการคุ้มครองพยาน อาทิ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ที่กำหนดให้มีสำนักงานคุ้มครองพยานภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม แต่ในทางปฏิบัติกลับยังพบข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ งบประมาณไม่เพียงพอ ระบบการคุ้มครองที่ไม่ครอบคลุม หรือแม้แต่การตีความบทบัญญัติของกฎหมายอย่างเคร่งครัดเกินไป อีกทั้งการคุ้มครองพยานยังมักดำเนินการเฉพาะในระยะเวลาสั้นๆโดยไม่มีมาตรการรองรับหลังการพิจารณาคดีสิ้นสุด ซึ่งอาจนำไปสู่การลี้ภัยหรือการข่มขู่ภายหลังได้ (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2562, น.167)

ปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความลังเลใจของพยานที่จะให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐในคดีอาญา ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และบั่นทอนความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม

โดยรวม ด้วยเหตุนี้การศึกษา “ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา” จึงมีความสำคัญทั้งในเชิงวิชาการ และเชิงนโยบาย โดยจะช่วยให้เห็นถึงข้อจำกัดของระบบคุ้มครองพยานในปัจจุบันทั้งในด้านกฎหมายและการปฏิบัติ อีกทั้งยังสามารถเสนอแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถคุ้มครองพยาน ได้อย่างแท้จริง และนำไปสู่การสร้างกระบวนการยุติธรรมที่น่าเชื่อถือ โปร่งใส และยุติธรรมยิ่งขึ้นในระยะยาว

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เกิดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา โดยกำหนดประเด็นปัญหาการศึกษา 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยการโยกย้ายถิ่นฐานพยานระหว่างรัฐ ซึ่งจำเป็นต้องมีกฎหมายเพิ่มเติมภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ปัจจุบันการคุ้มครองพยานภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ยังไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองในรูปแบบการโยกย้ายถิ่นฐานพยานไปยังต่างประเทศ แม้ว่าในทางปฏิบัติจะมีความจำเป็นในกรณีที่พยานตกอยู่ในอันตรายอย่างร้ายแรงหรือมีความเสี่ยงสูงจากการให้การในคดีที่มีผู้มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้อง

ประเด็นที่ 2 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการขาดนิยามทางกฎหมายที่ชัดเจนของคำว่า “พยาน” ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ทำให้เกิดข้อจำกัดในการตีความและการคุ้มครองที่ครอบคลุม คำว่า “พยาน” ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานฯ ปัจจุบันยังไม่มีนิยามไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้เกิดปัญหาในการตีความว่าบุคคลประเภทใดบ้างที่เข้าข่ายเป็น “พยาน” และควรได้รับความคุ้มครอง เช่น ผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้น, ผู้เห็นเหตุการณ์แต่ยังไม่ให้การในศาล, หรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการรวบรวมพยานหลักฐาน การไม่มีนิยามที่แน่นอนก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมายอาจทำให้บุคคลที่ควรได้รับความคุ้มครองถูกปฏิเสธความช่วยเหลือ

ประเด็นที่ 3 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตราในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ที่ยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ยังขาดบทบัญญัติที่กล่าวถึง “การติดตามประเมินผลในระยะยาว” ของมาตรการคุ้มครองพยานหลังเสร็จสิ้นการให้การในคดี ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พยานอาจยังตกอยู่ในความเสี่ยงจากการถูกติดตามหรือคุกคาม การไม่มีระบบติดตามต่อเนื่องหรือการประเมินประสิทธิภาพของมาตรการคุ้มครองพยานหลังจากการออกจากระบบก่อให้เกิดช่องโหว่ในกระบวนการคุ้มครองโดยรวม

ดังนั้น การไม่มีมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานพยานระหว่างรัฐจึงอาจทำให้พยานไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างเพียงพอ เมื่อเทียบกับมาตรการคุ้มครองพยานด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐของต่างประเทศ อีกทั้งการขาดนิยามของคำว่า “พยาน” ที่ชัดเจนทำให้มีการตีความผู้ที่ควรได้รับความคุ้มครองพยานที่แคบลง อาจทำให้บุคคลนั้นถูกปฏิเสธในการให้ความคุ้มครองพยานซึ่งอาจไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญา อีกทั้งเมื่อไม่มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาวทำให้ไม่สามารถประเมินเพื่อปรับปรุงแนวทาง หรือมาตรการในการให้ความคุ้มครองพยานในอนาคตอย่างเหมาะสมได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาทั้งใน

ประเทศไทยและต่างประเทศ

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทย
เปรียบเทียบกับต่างประเทศ

4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตาม
พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา โดยวรรณวิภา เมืองถ้ำ (2561, น.165) ได้ทำ
การวิจัยเกี่ยวกับระบบคุ้มครองพยานของไทยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 โดยพบว่าการคุ้มครองพยานของไทย
ยังไม่สามารถรองรับการคุ้มครองพยานในรูปแบบการโยกย้ายข้ามรัฐหรือข้ามประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพการดำเนินงานส่วน
ใหญ่จำกัดอยู่ภายในประเทศ และขาดความร่วมมือเชิงโครงสร้างกับต่างประเทศ ประเทศไทยควรจัดทำ “ข้อตกลงความร่วมมือ
ระหว่างประเทศ” เพื่อรองรับการย้ายถิ่นฐานพยานที่เสี่ยงอันตรายสูง เช่น คดีองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเสนอให้ศึกษาต้นแบบ
จากเครือรัฐออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป เพื่อพัฒนามาตรฐานการโยกย้ายพยานข้ามพรมแดนให้เหมาะสมกับบริบท
ไทย หากพยานบุคคลในคดีอาญาถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือถูกประทุษร้ายแก่ชีวิต ร่างกายหรือทรัพย์สิน ย่อมทำให้พยานบุคคลเกิด
ความกลัว ไม่กล้ามาเบิกความต่อศาลหรืออาจจะต้องเบิกความเท็จเพื่อให้ตนเองหรือบุคคลใกล้ชิดรอดพ้นจากอันตรายที่ถูกข่มขู่
คุกคาม หากรัฐไม่มีมาตรการคุ้มครองพยานไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่าง
หลีกเลี่ยงมิได้ เพราะพยานบุคคลจะไม่กล้ามาเบิกความเป็นพยานต่อศาล หรือไม่กล้ามาให้การต่อเจ้าหน้าที่รัฐในกระบวนการ
ยุติธรรม ส่งผลให้รัฐไม่อาจนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ (พุทธชาติ จันทรธาดา, 2565, น.12)

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. แหล่งข้อมูลการวิจัย ได้แก่ การศึกษาวิจัยทางด้านเอกสาร (Document Research) ทำการค้นคว้าหาข้อมูลจากหนังสือ
เอกสาร ตำรากฎหมาย คำพิพากษา บทความทางวิชาการ วารสาร ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษา พระราชบัญญัติ
ระเบียบ ตำราและหลักกฎหมายของต่างประเทศ รวมทั้งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่เข้าถึงได้โดยง่าย
และเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

2. การรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา
กฎหมาย วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ เว็บไซต์ ตำบกฎหมายและข้อมูลสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย
และของต่างประเทศ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลต่างๆมาวิเคราะห์หา
คำตอบและข้อสรุปในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อเสนอแนะเป็นแนวทางและมาตรการในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายใน
ประเด็นของการศึกษาให้เหมาะสม

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐสำหรับการคุ้มครองพยานเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพยานที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งจากการศึกษาจากข้อกฎหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 และกฎหมายของต่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานสามารถวิเคราะห์ คือ อนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยอาชญากรรมข้ามชาติ (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime : UNTOC) มีการกำหนดมาตรการสำหรับการคุ้มครองพยานกรณีโยกย้ายถิ่นฐานไว้ด้วย โดยบทบัญญัติตามอนุสัญญาอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ข้อ 24 วรรค 3 ได้กำหนดให้รัฐภาคีต้องออกกฎหมายภายในให้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการโยกย้ายถิ่นฐานพยานไปคุ้มครองในอีกรัฐหนึ่ง กล่าวคือ ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการโยกย้ายพยานที่ถูกคุกคามอย่างร้ายแรงที่เป็นคนชาติตนให้สามารถโยกย้ายถิ่นฐานไปรับการคุ้มครองในฐานะพยานในรัฐที่ถูกร้องขอ หรือบทบัญญัติที่สามารถรับพยานต่างชาติเข้ามาคุ้มครองในรัฐตนในกรณีที่ได้รับการร้องขอความช่วยเหลือจากรัฐอื่น และตามบทบัญญัติของอนุสัญญาข้อ 24 วรรค 3 ยังได้กำหนดไว้ว่าให้รัฐภาคีต้องพิจารณาการจัดทำข้อตกลงหรือแนวทางปฏิบัติกับประเทศอื่น ๆ ในเรื่องการโยกย้ายถิ่นที่อยู่ใหม่ให้แก่พยาน ซึ่งการใช้มาตรการโยกย้ายพยานไปยังรัฐอื่นได้นั้นถือว่าเป็นมาตรการขั้นสูงสุดที่โครงการคุ้มครองพยานในประเทศผู้รับจะให้ความคุ้มครองแก่พยานที่ถูกคุกคามอย่างร้ายแรงจนกระทบต่อสวัสดิภาพความปลอดภัยของพยาน กล่าวคือ มีระดับการคุกคามพยานที่สูงมาก ในกรณีดังกล่าวพยานจะได้รับการคุ้มครองในโครงการคุ้มครองพยานของรัฐที่รับพยานไปคุ้มครอง รวมถึงได้รับอัตลักษณ์ใหม่และได้รับการเปลี่ยนแปลงเอกสารข้อมูลส่วนตัวใหม่ ซึ่งถือว่าสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา เนื่องจากพยานบุคคลถือเป็นพยานหลักฐานที่มีบทบาทและความสำคัญในคดีเป็นอย่างมาก ที่สามารถทำให้ศาลพิจารณาถึงความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาได้ ซึ่งพยานบุคคลย่อมมีสิทธิขั้นพื้นฐานทางกฎหมายทั้งสิทธิ เสรีภาพและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นการให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาสำหรับมาตรการโยกย้ายถิ่นฐาน ที่สามารถสร้างความปลอดภัยให้แก่พยานจึงนับว่าเป็นไปตามหลักการ แนวคิดและทฤษฎีในการให้ความคุ้มครองพยาน

แต่สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่มีกำหนดมาตรการในการคุ้มครองพยานสำหรับการโยกย้ายถิ่นฐานแต่อย่างใด ทั้งที่ประเทศไทยเองก็เข้าเป็นรัฐภาคีในการทำข้อตกลงเข้าร่วมอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยอาชญากรรมข้ามชาติ (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime : UNTOC) ซึ่งได้มีการกำหนดถึงความร่วมมือระหว่างรัฐในการให้ความช่วยเหลือการคุ้มครองพยานสำหรับการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐไว้ด้วย

การโยกย้ายถิ่นฐานของประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นหนึ่งในมาตรการสำหรับการคุ้มครองพยานในคดีอาญาอันเป็นมาตรการพิเศษที่ทางรัฐกำหนดให้มีการคุ้มครองพยานด้วยการโยกย้ายถิ่นฐานพยานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทางคดีอันเป็นไปตามนิยามของคำว่า “พยาน”

สำหรับการโยกย้ายพยานในเครือรัฐออสเตรเลียจะแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นการโยกย้ายพยานภายในเครือรัฐออสเตรเลียที่มีอันตรายคุกคามไม่ร้ายแรงมากนักยังสามารถโยกย้ายถิ่นฐานพยานไปอีกรัฐหนึ่งได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะโยกย้าย

พยานระหว่างรัฐโดยให้พยานพักอาศัยใน Motel หรือ Apartment และหลังจากพยานได้ให้ข้อเท็จจริงแก่ศาลแล้วพยานจะได้รับการย้ายที่อยู่อย่างถาวรภายใต้เอกสารระบุตัวใหม่ โดยปกติจะให้พยานพักอาศัยในเคหะสาธารณะ (Public Housing) ประเภทที่สอง คือ พยานที่ถูกคุกคามเช่นอย่างร้ายแรง เช่น พยานในคดีที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งจำเป็นต้องย้ายพยานไปคุ้มครองยังต่างประเทศหรือรัฐอื่น โดยรัฐบาลออสเตรเลียจะเจรจาขอย้ายถิ่นของพยานกับประเทศที่ต้องการให้พยานถูกโยกย้ายไปยังประเทศนั้น

สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานสำหรับการให้ความคุ้มครองพยาน เนื่องจากเป็นหนึ่งในมาตรการพิเศษที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเห็นว่ามีความเหมาะสมสำหรับการให้ความคุ้มครองพยานที่มีแนวโน้มว่าจะได้รับความรุนแรงหรือตกอยู่ในอันตรายในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนี้ไม่เพียงแต่คุ้มครองพยานที่จะมาเป็นพยานให้การในศาลเท่านั้น หากแต่ยังให้ความสำคัญกับจนถึงครอบครัวหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพยานด้วย ซึ่งมีการดำเนินการโยกย้ายถิ่นฐานสำหรับการคุ้มครองพยานทั้งการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของพยาน การจัดหาที่พักที่มีความเหมาะสมและความปลอดภัยสำหรับถิ่นฐานใหม่ด้วย อันแสดงให้เห็นว่าสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีให้ความสำคัญกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา อีกทั้งยังมีการนำมาตราการโยกย้ายถิ่นฐานของพยานมาใช้อยู่ตลอดเวลา แม้จะพบว่ามีการดำเนินการที่ยุ้งยากและเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากก็ตาม

สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่มีมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาแต่อย่างใด มีเพียงการกำหนดมาตรการทั่วไปกับมาตรการพิเศษสำหรับการคุ้มครองพยานเท่านั้น และสำหรับมาตรการพิเศษนั้นก็ไม่ได้มีการโยกย้ายถิ่นฐานพยานระบุไว้อีกด้วย ถึงแม้การกำหนดการนำมาตรการพิเศษจะใช้กับคดีที่มีความสำคัญและคดีที่มีโทษรุนแรงก็ตาม ก็ยังไม่มียกข้อยกเว้นที่กำหนดถึงมาตรการหรือกระบวนการสำหรับการโยกย้ายถิ่นฐานของพยานไว้แต่อย่างใด มีเพียงมาตรการเฝ้าระวังและดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพยานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้น หรือมีเพียงการจัดหาที่พักให้กับพยานและบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมเท่านั้น แต่ที่พักที่รัฐจัดหาให้นั้นก็ยังคงอยู่ในถิ่นฐานหรือในประเทศไทยเท่านั้น มิได้มีการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างประเทศอันอาจแสดงให้เห็นถึงการยกระดับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์มาตรการโยกย้ายถิ่นฐานของการคุ้มครองพยานในคดีอาญาในประเทศไทยแล้วจะพบว่า สำหรับการให้ความคุ้มครองพยานในมาตรการพิเศษที่ต้องให้ความคุ้มครองพยานในระดับที่เข้มข้นขึ้นนั้น มิได้มีการกำหนดให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานสำหรับการคุ้มครองพยานในคดีอาญาไว้แต่อย่างใด ซึ่งเมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทั้งประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่า 3 ประเทศดังกล่าวข้างต้นมีการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาไว้ด้วย ดังนั้นเมื่อประเทศไทยมิได้มีการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานให้แก่พยานและบุคคลที่เกี่ยวข้องไว้ จึงทำให้การคุ้มครองพยานในคดีอาญาของประเทศไทยมีมาตรการที่คุ้มครองพยานเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่เพียงพอ เนื่องจากหากเป็นคดีที่มีความสำคัญหรือมีความร้ายแรง พยานและบุคคลที่เกี่ยวข้องอาจตกอยู่ในอันตรายได้ ซึ่งการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐให้แก่พยานอันมีการจัดหาที่พัก การเปลี่ยนอัตลักษณ์อย่างเหมาะสมให้แก่พยานจึงน่าจะ ทำให้พยานได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากยิ่งขึ้น มากกว่าการใช้มาตรการพิเศษที่ได้มีการกำหนดไว้ในมาตรการคุ้มครองพยานที่มีอยู่เดิม

2. ศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า การคุ้มครองพยานในคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐให้แก่พยานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งมีการนิยามคำว่า “พยาน” ที่ให้หมายรวมถึงบุคคลที่จะมาให้อัยการหรือมิได้มาให้อัยการในคดี อันอาจทำให้พิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาได้ และยังหมายความว่าความรวมถึงบุคคลที่แม้จะเป็นผู้ที่ได้เคยร่วมกระทำความผิดกับผู้ต้องหามาก่อนก็ตาม หากแต่ยินยอมมาให้การเป็นพยานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาถือว่าเป็นพยานที่ย่อมจะได้รับความคุ้มครองด้วย และมีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว แต่ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐในการคุ้มครองพยาน อีกทั้งนิยามคำว่า “พยาน” ในประเทศไทยยังให้นิยามพยานที่ครอบคลุมน้อยกว่าคำนิยามของพยานในต่างประเทศ และไม่มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

คำว่า “พยาน” ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ปัจจุบันยังไม่มีนิยามไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้เกิดปัญหาในการตีความว่าบุคคลประเภทใดบ้างที่เข้าข่ายเป็น “พยาน” และควรได้รับความคุ้มครอง เช่น ผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้น, ผู้เห็นเหตุการณ์แต่ยังไม่ให้การในศาล, หรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการรวบรวมพยานหลักฐาน การไม่มีนิยามที่แน่นอนก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย อาจทำให้บุคคลที่ควรได้รับความคุ้มครองถูกปฏิเสธความช่วยเหลือ ทั้งนี้ควรมีการกำหนดนิยามให้ครอบคลุมทั้งพยานในชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณาคดี และผู้เกี่ยวข้องกับการบวนการยุติธรรมที่มีความเสี่ยง ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายหรือมาตรการในการคุ้มครองพยานของต่างประเทศ ทั้งตามอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยอาชญากรรมข้ามชาติ (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime : UNTOC) ประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่ามีการให้นิยามคำว่า “พยาน” ในคดีอาญาแตกต่างกันไปดังนี้

สำหรับนิยามคำว่า “พยาน” ในอนุสัญญาแห่งสหประชาชาติว่าด้วยอาชญากรรมข้ามชาติ (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime : UNTOC) ไม่ได้ให้นิยามของคำว่าพยานไว้ แต่ตาม UNODC MODEL WITNESS PROTECTION BILL 2000 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ออกโดยหน่วยงานขององค์กรสหประชาชาติ คือ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME ได้ให้คำนิยามของคำว่า “พยาน” ไว้ว่าหมายถึง (1) บุคคลผู้ซึ่งมาให้การหรือตกลงว่าจะมาให้การพยานหลักฐานต่อเจ้าหน้าที่รัฐ หรือความเป็นไปได้ในการก่ออาชญากรรมร้ายแรงต่อเจ้าหน้าที่รัฐ (2) โดยบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้การข้างต้น จะได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลืออื่นใดภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายฉบับนี้ (3) และโดยเหตุผลอื่นๆบุคคลดังกล่าวจะได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลือภายใต้กฎหมายฉบับนี้

สำหรับนิยามคำว่า “พยาน” ตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา มีการให้คำนิยามไว้ดังนี้ “พยาน” คือ พยาน สมาชิกในครอบครัว บุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน และรวมถึงผู้เสียหายในฐานะพยาน หรือบุคคลที่เป็นหรืออาจเป็นพยานในกระบวนการทางพิจารณาที่เป็นทางการ (Official Proceeding) ได้แก่ บุคคลที่ให้คำให้การหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีของรัฐบาลกลางหรือของรัฐ ซึ่งอาจมีผลต่อการดำเนินคดี เช่น พยานหลักฐานที่จำเป็นต่อคดีคอร์รัปชัน อาชญากรรมองค์กร อาชญากรรมร้ายแรง และในกฎหมายของรัฐบาลกลาง (Witness Security Program หรือ WITSEC) ครอบคลุมทั้งพยานจริง

(Witness) และผู้มีแนวโน้มจะเป็นพยาน (Potential Witness) กล่าวคือ รวมทั้งผู้ที่ให้ความร่วมมือหรือคาดว่าจะให้ความร่วมมือ และอาจตกเป็นเป้าหมายหรือเสี่ยงต่ออันตรายจากผู้ต้องหา/เครือข่ายอาชญากรรม กำหนดให้บุคคลผู้มีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ได้แก่ ตัวพยานผู้จะมาให้การเป็นพยาน รวมถึงสมาชิกในครอบครัวหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน และรวมถึงผู้เสียหายในฐานะพยาน

สำหรับนิยามคำว่า “พยาน” ตามกฎหมายของเครือรัฐออสเตรเลีย มีการให้คำนิยามไว้ดังนี้ “พยาน” คือ ผู้ที่ให้การหรือข้อมูลแก่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายหรือศาล และยังรวมถึงบุคคลที่มีความสำคัญต่อการดำเนินคดีและบุคคลที่มีความเสี่ยงจริงหรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าจะตกเป็นเป้าหมายของการข่มขู่ การโจมตีหรือการล่อลวงอันตรายหากไม่ได้รับการคุ้มครอง และพยานยังหมายถึงบุคคลใดซึ่งได้ให้หรือตกลงที่จะให้พยานหลักฐานในนามของราชชนกกฎหมายได้อำนาจแห่งจักรภพหรือแห่งมลรัฐหรือแห่งราชอาณาจักรนิกมเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือการไต่สวนหรือการพิจารณาต่อเจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการโดยรัฐมนตรีในราชกิจจานุเบกษาตามที่บัญญัติขึ้นจะใช้บังคับหรือบุคคลใดซึ่งมีความสัมพันธ์หรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับบุคคลที่อาจร้องขอความคุ้มครองหรือช่วยเหลือภายใต้โครงการคุ้มครองพยานแห่งชาติ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าพยานและบุคคลผู้ใกล้ชิดกับพยานที่มาให้การต่อรัฐซึ่งได้รับการข่มขู่ คุกคาม อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากความผิดตามกฎหมายแห่งเครือจักรภพหรือกฎหมายแห่งมลรัฐหรือราชอาณาจักรนิกม

สำหรับนิยามคำว่า “พยาน” ตามกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการให้คำนิยาม “พยาน” คือ ผู้ที่ให้ข้อมูลหรือพยานในคดีอาญาที่การขาดพยานนั้นจะทำให้การสืบสวนข้อเท็จจริงหรือการระบุตัวผู้ต้องหาไม่สามารถกระทำได้ และยังรวมถึงบุคคลที่จะให้การเป็นพยาน ให้ความร่วมมือในกระบวนการและมีความเต็มใจที่จะให้การและเป็นพยานต่อศาลหรืออัยการ และพยานยังให้หมายความรวมถึงญาติ” (Angehöriger) หรือผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพยานและได้รับผลกระทบ (เช่น เสี่ยงต่ออันตรายจากการข่มขู่ การตอบโต้)

สำหรับนิยามคำว่า “พยาน” ตามกฎหมายของประเทศไทย มีการให้คำนิยาม “พยาน” คือ บุคคลซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาหรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มีให้หมายความรวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน แต่อย่างไรก็ตามการที่พยานมาให้ถ้อยคำนั้น ผลของความไม่ปลอดภัยอาจจะเกิดแก่สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดของพยาน เช่น เป็นญาติสนิท หรือผู้ให้อุปการะ เป็นต้น บุคคลดังกล่าวจึงเป็นผู้ที่จะได้รับความคุ้มครองด้วยเช่นเดียวกับพยาน แต่ต้องมีการร้องขอให้ความคุ้มครองและบุคคลเหล่านี้ต้องยินยอมให้คุ้มครอง

การให้คำนิยามคำว่า “พยาน” ในประเทศไทยนั้น เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พบว่า ประเทศไทยให้คำนิยามของพยานที่ครอบคลุมน้อย หรือแคบกว่าคำนิยามของพยานในต่างประเทศ ดังนั้นการตีความคำว่าพยานที่จะได้รับความคุ้มครองในคดีอาญาจึงยังไม่ครอบคลุมและอาจยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญาอันไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญาที่ต้องการคุ้มครองพยานเพื่อให้พยานได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะหากพยานที่ยื่นคำร้องขอให้มีการคุ้มครองพยานในคดีอาญาได้เป็นพยานที่อยู่ในคำนิยามของพยานก็จะถูกยกคำร้องขอให้มีการคุ้มครองพยานอันอาจทำให้บุคคลนั้นถูกปฏิเสธการให้ความคุ้มครองและส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆเกรงกลัวและรู้สึกไม่ได้รับความปลอดภัยจนกระทั่งไม่อยากเป็นพยานในคดีอาญา

3. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ผลการวิจัยพบว่า การคุ้มครองพยานในคดีอาญาในประเทศไทยแม้จะมีการตราเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ใช้บังคับ แต่พบว่ายังขาดมาตรการสำหรับการคุ้มครองพยานในการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐ ยังขาดการนิยามทางกฎหมายที่ชัดเจนของคำว่า “พยาน” ทำให้เกิดข้อจำกัดในการตีความและการคุ้มครองพยาน และแม้จะมีหน่วยงานที่ดูแลการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญา แต่พบว่ายังขาดการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ยังขาดบทบัญญัติที่กล่าวถึง “การติดตามประเมินผลในระยะยาว” ของมาตรการคุ้มครองพยานหลังเสร็จสิ้นการให้การในคดี ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พยานอาจยังตกอยู่ในความเสี่ยงจากการถูกติดตามหรือคุกคาม การไม่มีระบบติดตามต่อเนื่องหรือการประเมินประสิทธิภาพของมาตรการคุ้มครองพยานออกจากระบบก่อให้เกิดช่องโหว่ในกระบวนการคุ้มครองโดยรวม ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมมาตราในพระราชบัญญัติให้ครอบคลุมการติดตามและประเมินผลในระยะยาว เช่น การให้การสนับสนุนฟื้นฟูพยาน การติดตามสถานภาพความปลอดภัย หรือการเยียวยาด้านจิตใจและอาชีพหลังสิ้นสุดคดี จากการศึกษาแนวทางเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน และศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ พบว่า

การคุ้มครองพยานในคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว เนื่องจากมีการกำหนดมาตรการคุ้มครองพยานในคดีร้ายแรงสำคัญที่ให้มีการโยกย้ายถิ่น เพราะยังมีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานตามมาตรานี้ด้วย เช่น การติดตามความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพยาน รวมไปถึงการนำข้อมูลจากผลการติดตามการคุ้มครองพยานในระยะยาวนี้มาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงมาตรการสำหรับการให้ความคุ้มครองพยานในกรณีอื่น ๆ ต่อไป

การคุ้มครองพยานในคดีอาญาของเครือรัฐออสเตรเลีย มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว เนื่องจากมีมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานของพยาน และการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของพยาน รวมถึงบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องในคดีที่อาจได้รับความคุ้มครองในคดีอาญาตามคำนิยามของพยานด้วย ซึ่งเครือรัฐออสเตรเลียมีกระบวนการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาวที่มีการกำหนดไว้ในกฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีอาญาด้วย โดยมีการกำหนดกระบวนการติดตามผล การรายงานผล รวมไปถึงการนำผลการติดตามที่ได้มาประเมินเพื่อวิเคราะห์ผลการให้ความคุ้มครองพยานในเวลาต่อไป

สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว มีการประเมินการให้ความคุ้มครองต่อไปหลังจากพิจารณาคดีเสร็จสิ้นอีกด้วย เพราะเจ้าหน้าที่ยังคงตรวจสอบและติดตามความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพยานต่อไปเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การให้ความคุ้มครองพยานเพื่อติดตามผลและนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ถึงการพิจารณายกระดับหรือลดระดับการให้ความคุ้มครองพยานหรือไม่ อย่างไรด้วย

สำหรับประเทศไทยนั้นไม่มีการกำหนดการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในคดีอาญาในระยะยาว หรือแม้แต่การติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะสั้นก็ยังไม่ปรากฏบทบัญญัติของกฎหมายที่กำหนดถึงภาระ หน้าที่และกระบวนการเพื่อให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตรวจสอบ ติดตามและประมวลผลการติดตามเพื่อนำมาวิเคราะห์การให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญาแต่อย่างใด ซึ่งพบได้ว่าเมื่อมีการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้วหากผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดได้รับโทษแล้วการให้ความคุ้มครองพยานก็จะหมดสิ้นไปไม่ได้มีการให้ความคุ้มครองพยาน ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์การติดตามและ

ประเมินผลการให้ความคุ้มครองพยานในระยะยาวของต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้นและประเทศไทยแล้ว ประเทศไทยควรกำหนดมาตรการหรือกระบวนการสำหรับการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาวด้วย เพราะถึงแม้ว่าจำเลยหรือผู้กระทำความผิดจะได้รับโทษแล้วก็ตาม แต่จำเลยหรือบุคคลเหล่านั้นอาจมีความโกรธแค้นพยานและบงการหรือวางแผนใช้ให้เครือข่ายของตน กระทำอันตรายหรือก่อความไม่อยู่ของพยานได้ อันอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพยานได้

4. ศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

ผลการวิจัยพบว่า เสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยกำหนดให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐ อีกทั้งควรมีการบัญญัตินิยามของคำว่า “พยาน” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการจำแนกพยาน รวมทั้งควรมีการเพิ่มบทบัญญัติให้มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาวด้วย ซึ่งสามารถเสนอแนะได้ ดังนี้

4.1 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยการโยกย้ายถิ่นฐานพยานระหว่างรัฐ ซึ่งจำเป็นต้องมีกฎหมายเพิ่มเติมภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

ควรมีการเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ไว้ในหมวด 2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

บัญญัติใหม่ เป็นมาตรา 10 ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการเพื่อคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) ย้ายที่อยู่ หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม
- (2) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาครั้งละไม่เกินสามเดือน แต่ไม่เกินสองปี
- (3) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย
- (4) ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพหรือให้มีการศึกษาอบรม หรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม
- (5) ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ
- (6) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น
- (7) ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

หากความปรากฏว่าเป็นเหตุให้มีการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตาม มาตรา 8 ให้สำนักงานคุ้มครองพยานมีอำนาจพิจารณาให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐหรือระหว่างประเทศของพยานได้ เมื่อพยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องยื่นคำร้องดังกล่าว

เมื่อสำนักงานคุ้มครองพยานพิจารณาอนุญาตตามคำร้องขอดังกล่าว ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการประสานความร่วมมือในการให้ความคุ้มครองพยานสำหรับการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐหรือระหว่างประเทศต่อไป

4.2 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการขาดนิยามทางกฎหมายที่ชัดเจนของคำว่า “พยาน” ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ทำให้เกิดข้อจำกัดในการตีความและการคุ้มครองที่ครอบคลุม ควรมีการเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

บัญญัติใหม่ เป็น

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“พยาน” หมายความว่า บุคคลใดซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ถ้อยคำ ข้อมูล ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมอันเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา รวมถึง

ผู้พบเห็นเหตุการณ์ หรือรับรู้ข้อเท็จจริงโดยตรง

ผู้เปิดเผยข้อมูลความผิด

บุคคลใดที่สำนักงานคุ้มครองพยานมีเหตุอันควรเชื่อว่าอาจตกอยู่ในความเสี่ยงจากการมีส่วนร่วมใน กระบวนการยุติธรรม

4.3 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับมาตราในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ที่ยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว จากเดิมในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มีบทบัญญัติถึงเพียงแค่หมวด 6 บทกำหนดโทษ โดยมีบทบัญญัติมาตรา 21 มาตรา 22 และมาตรา 23 ที่ได้กำหนดเกี่ยวกับโทษที่ผู้ฝ่าฝืนหรือผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้ได้รับโทษในแต่ละบทความผิดตามที่ได้กำหนดไว้ใน 3 มาตราดังกล่าวเท่านั้น แต่ยังไม่มียบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดให้มีการติดตาม การประเมินผลการให้ความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ ดังนั้นจึงควรมีการเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 จากเดิมที่มีการบัญญัติไว้ถึงหมวด 6 บทกำหนดโทษ ตั้งแต่มาตรา 21 ถึงมาตรา 23 ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติโดยการเพิ่มเติมอีกหมวดหนึ่ง คือ

บัญญัติเพิ่มเป็น “หมวด 7 การติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานระยะยาวของสำนักงานคุ้มครองพยาน”

มาตรา 24 เมื่อการคุ้มครองพยานสิ้นสุดลงแล้ว ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการติดตามความปลอดภัยและความเป็นอยู่ของพยานอย่างน้อยทุกหกเดือน ภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามปี โดยสำนักงานคุ้มครองพยานต้องจัดทำแบบประเมินผลกระทบภายหลังการคุ้มครองพยาน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงทางกายภาพ สุขภาพจิต และความสามารถในการดำรงชีวิตของพยาน

มาตรา 25 พยานซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าอยู่ในภาวะอันตราย อาจยื่นคำร้องต่อสำนักงานคุ้มครองพยานเพื่อขอขยายระยะเวลาการคุ้มครองพยานได้ โดยต้องมีหลักฐานแสดงเหตุอันควรเชื่อว่ามีความเสี่ยงต่อชีวิตหรือทรัพย์สิน

มาตรา 26 ให้จัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยาน ซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะแก่สำนักงานคุ้มครองพยาน เพื่อปรับปรุงนโยบายและแนวปฏิบัติในการคุ้มครองพยานระยะยาว

ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม

ผู้แทนสำนักงานคุ้มครองพยาน

นักวิชาการด้านกฎหมาย

นักจิตวิทยา

ตัวแทนองค์กรภาคประชาชนด้านสิทธิมนุษยชน

มาตรา 27 สำนักงานคุ้มครองพยานต้องจัดให้มีมาตรการสนับสนุนการดำรงชีวิตแก่พยานภายหลังสิ้นสุดการคุ้มครอง
เช่น

การเปลี่ยนชื่อ ชื่อสกุล

การเปลี่ยนที่อยู่หรือสถานที่ทำงาน

การเข้ารับการศึกษาด้านจิตวิทยา

การช่วยเหลือการจัดหางาน หรือสนับสนุนการศึกษาต่อ

รวมทั้งให้สามารถของงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนคุ้มครองพยานหรือแหล่งอื่นตามที่กฎหมายกำหนด

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา พบว่า แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาล้วนแล้วแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การคุ้มครองพยานบุคคลซึ่งถือว่าเป็นพยานหลักฐานสำคัญในคดีที่สามารถพิสูจน์ถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ ซึ่งพยานบุคคลที่ได้มาให้การในคดีอาญาอาจตกอยู่ในภาวะแห่งความอันตรายอันเกิดจากความโกรธแค้นของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ แม้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยจะอยู่ในความดูแลจับกุมหรือคุมขังก็ตาม แต่ผู้ต้องหาหรือจำเลยก็อาจใช้ จ้าง วาน คนอื่นให้คุกคาม ข่มขู่หรือสร้างความไม่ปลอดภัยให้กับพยานเพื่อมิให้พยานมาให้การถึงการกระทำความผิดของตนเองได้ ซึ่งการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐของพยานถือว่าเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา ทั้งนี้ เพราะต้องการสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้แก่พยานอันเป็นไปตามหลักการพื้นฐานบนหลักการที่ทุกคนย่อมมีสิทธิ เสรีภาพ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่า การคุ้มครองพยานในคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐให้แก่พยานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งมีการนิยามคำว่า “พยาน” ที่ให้หมายรวมถึงบุคคลที่จะมาให้อัยการหรือมิได้มาให้อัยการในคดี อันอาจทำให้พิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาได้ และยังหมายรวมถึงบุคคลที่แม้จะเป็นผู้ที่ได้เคยร่วมกระทำความผิดกับผู้ต้องหามาก่อนก็ตาม หากแต่ยินยอมมาให้การเป็นพยานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาถือว่าเป็นพยานที่ย่อมจะได้รับความคุ้มครองด้วย และมีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว แต่ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐในการคุ้มครองพยาน อีกทั้งนิยามคำว่า “พยาน” ในประเทศไทยยังให้นิยามพยานที่ครอบคลุมน้อยกว่าคำนิยามของพยานในต่างประเทศและไม่มี การติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว คำว่า “พยาน” ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ปัจจุบันยังไม่มี การนิยามไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้เกิดปัญหาในการตีความว่าบุคคลประเภทใดบ้างที่เข้าข่ายเป็น “พยาน” และควรได้รับความคุ้มครอง เช่น ผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้น, ผู้เห็นเหตุการณ์แต่ยังไม่ให้การในศาล หรือเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในการรวบรวมพยานหลักฐาน

การไม่มีนิยามที่แน่นอนก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย อาจทำให้บุคคลที่ควรได้รับความคุ้มครองถูกปฏิเสธความช่วยเหลือ ทำให้พยานบุคคลในคดีอาญาอาจไม่ได้รับความคุ้มครองที่ตรงตามเจตนารมณ์ของการบัญญัติกฎหมาย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ พบว่า การให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา ยังไม่ครอบคลุมการให้ความคุ้มครองพยานบุคคลของต่างประเทศ ทั้งของประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐให้แก่พยานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังมีบทบัญญัติคำว่า “พยาน” ที่กว้างกว่าของประเทศไทย และเมื่อเปรียบเทียบการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาวแล้ว ทั้งของประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว แต่ประเทศไทยยังไม่มี การติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พบว่า จำเป็นต้องมีกฎหมายเพิ่มเติมภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยกำหนดให้มีการคุ้มครองพยานโดยการโยกย้ายถิ่นฐานพยานระหว่างรัฐ มีการนิยามทางกฎหมายที่ชัดเจนของคำว่า “พยาน” ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ทำให้เกิดข้อจำกัดในการตีความและการคุ้มครองที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น มีการเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว โดยบัญญัติเพิ่มเป็น “หมวด 7 การติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานระยะยาวของสำนักงานคุ้มครองพยาน” ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อให้เกิดการให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาอันสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับพยานมากยิ่งขึ้นอันเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎี และรวมถึงเจตนารมณ์ของการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา การให้ความคุ้มครองพยานไม่ จะเป็นมาตรการระยะสั้นหรือระยะยาว ทั้งการเปลี่ยนอัตลักษณ์บุคคลของพยาน และการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐ ทั้งนี้ต้อง เป็นไปตามพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชนและหลักการพื้นฐานของแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สินของบุคคล ที่ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลซึ่งเป็นพยานนั้น ซึ่งการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐที่พยานร้องขอนับว่า สอดคล้องกับหลักการ แนวคิด และหลักกฎหมายอันเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่บุคคลทุกคนพึงได้รับและโดยความยินยอมของพยานบุคคลนั่นเอง

2. ศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรการในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ ในประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐาน ระหว่างรัฐให้แก่พยานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งมีการนิยามคำว่า “พยาน” ที่ครอบคลุมกว่าของประเทศไทย ทำให้การตีความ พยานที่สามารถร้องขอให้ได้รับความคุ้มครองกว้างยิ่งขึ้น เพราะไม่เพียงแต่จำกัดถึง “พยาน” ที่หมายถึงเพียงผู้มาให้การเป็น พยานเพื่อทำให้ศาลเห็นถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยเท่านั้น อีกทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐ

ออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว แต่สำหรับในประเทศไทยยัง
ไม่มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาว ทำให้ขาดการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อประเมินผลและการปรับปรุง
กระบวนการให้ความคุ้มครองพยานในเวลาต่อไป

3. ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับ
ต่างประเทศ การให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทยยังไม่ครอบคลุมการให้ความคุ้มครองพยานบุคคลของ
ต่างประเทศทั้งของประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี มีการกำหนดมาตรการโยกย้ายถิ่นฐาน
ระหว่างรัฐให้แก่พยานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังมีบทบัญญัติคำว่า “พยาน” ที่กว้างกว่าของประเทศไทย และเมื่อเปรียบเทียบ
การติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานในระยะยาวแล้ว ทั้งของประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์
สาธารณรัฐเยอรมนี มีการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว แต่ประเทศไทยยังไม่มีการติดตาม
และประเมินผลการคุ้มครองพยานทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

4. เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติ
คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 จำเป็นต้องมีกฎหมายเพิ่มเติมภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

4.1 โดยกำหนดให้มีการคุ้มครองพยานโดยการโยกย้ายถิ่นฐานพยานระหว่างรัฐ ควรมีการเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมาย
ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ไว้ในหมวด 2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน โดยบัญญัติกฎหมาย
ใหม่ในมาตรา 10 ที่กำหนดให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐด้วย

4.2 ควรมีการเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ในมาตรา 3
ที่กำหนดนิยามของคำว่า “พยาน” ให้ครอบคลุมมากกว่าบทบัญญัติเดิม

4.3 เพิ่มบทบัญญัติเป็นหมวดที่ 7 เพิ่มบทบัญญัติที่กำหนดถึงกระบวนการติดตามและประเมินผลการให้ความคุ้มครอง
พยานบุคคลในระยะยาวด้วย

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

1. การเพิ่มเติมนิยามของพยานบุคคลให้มีความครอบคลุมและกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดสิทธิแก่บุคคลอื่นที่ยินยอมมาให้
การเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลย

2. การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของต่างประเทศมีการกำหนดกระบวนการสำหรับติดตามและประเมินผลการให้ความ
คุ้มครองพยานในระยะยาวด้วย จึงเพิ่มการให้ความคุ้มครองพยานมากยิ่งขึ้น

3. การรวบรวมข้อมูลจากการติดตามผลการให้ความคุ้มครองพยานในระยะยาวของต่างประเทศ สามารถทำให้เจ้าหน้าที่นำ
ข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์แนวทางสำหรับการคุ้มครองพยานในระยะยาวต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรมีการเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ไว้ในหมวด 2 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน ดังนี้

มาตรา 10 ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการเพื่อคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) ย้ายที่อยู่ หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม
- (2) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาครั้งละไม่เกินสามเดือน แต่ไม่เกินสองปี
- (3) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย
- (4) ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพหรือให้มีการศึกษาอบรม หรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม
- (5) ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ
- (6) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น
- (7) ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

หากความปรากฏว่าเป็นเหตุให้มีการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตาม มาตรา 8 ให้สำนักงานคุ้มครองพยานมีอำนาจพิจารณาให้มีการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐหรือระหว่างประเทศของพยานได้ เมื่อพยานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องยื่นคำร้องดังกล่าว

เมื่อสำนักงานคุ้มครองพยานพิจารณาอนุญาตตามคำร้องขอดังกล่าว ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการประสานความร่วมมือในการให้ความคุ้มครองพยานสำหรับการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐหรือระหว่างประเทศต่อไป

1.2 ควรมีการเพิ่มบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ดังนี้

มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้

“พยาน” หมายความว่า บุคคลใดซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ถ้อยคำ ข้อมูล ข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมอันเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา รวมถึงผู้พบเห็นเหตุการณ์ หรือรับรู้ข้อเท็จจริงโดยตรง ผู้เปิดเผยข้อมูลความผิดบุคคลใดที่สำนักงานคุ้มครองพยานมีเหตุอันควรเชื่อว่าอาจตกอยู่ในความเสี่ยงจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม

1.3 ควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 โดยการเพิ่มเติมอีกหมวดหนึ่ง ดังนี้

“หมวด 7 การติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยานระยะยาวของสำนักงานคุ้มครองพยาน”

มาตรา 24 เมื่อการคุ้มครองพยานสิ้นสุดลงแล้ว ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการติดตามความปลอดภัยและความเป็นอยู่ของพยานอย่างน้อยทุกหกเดือน ภายในระยะเวลาไม่น้อยกว่าสามปี โดยสำนักงานคุ้มครองพยานต้องจัดทำแบบประเมินผลกระทบภายหลังการคุ้มครองพยาน โดยคำนึงถึงความเสี่ยงทางกายภาพ สุขภาพจิต และความสามารถในการดำรงชีวิตของพยาน

มาตรา 25 พยานซึ่งมีเหตุอันควรเชื่อว่าอยู่ในภาวะอันตราย อาจยื่นคำร้องต่อสำนักงานคุ้มครองพยานเพื่อขอขยายระยะเวลาการคุ้มครองพยานได้ โดยต้องมีหลักฐานแสดงเหตุอันควรเชื่อว่ามีความเสี่ยงต่อชีวิตหรือทรัพย์สิน

มาตรา 26 ให้จัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองพยาน ซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะแก่สำนักงานคุ้มครองพยาน เพื่อปรับปรุงนโยบายและแนวปฏิบัติในการคุ้มครองพยานระยะยาว

ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม

ผู้แทนสำนักงานคุ้มครองพยาน

นักวิชาการด้านกฎหมาย

นักจิตวิทยา

ตัวแทนองค์กรภาคประชาชนด้านสิทธิมนุษยชน

มาตรา 27 สำนักงานคุ้มครองพยานต้องจัดให้มีมาตรการสนับสนุนการดำรงชีวิตแก่พยานภายหลังสิ้นสุดการคุ้มครอง เช่น

การเปลี่ยนชื่อ ชื่อสกุล

การเปลี่ยนที่อยู่หรือสถานที่ทำงาน

การเข้ารับการศึกษาด้านจิตวิทยา

การช่วยเหลือการจัดหางาน หรือสนับสนุนการศึกษาต่อ

รวมทั้งให้สามารถของงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนคุ้มครองพยานหรือแหล่งอื่นตามที่กฎหมายกำหนด

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบ วิธีการ ข้อดี และข้อเสียของมาตรการคุ้มครองพยานในการโยกย้ายถิ่นฐานระหว่างรัฐตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี รวมถึงแนวทางและความเป็นไปได้ในการนำมาปรับใช้ในประเทศไทย

2.2 ควรมีการศึกษานิติวิธีและปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องพยานหลักฐานที่ศาลสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีรวมถึงพยานบุคคล และความสัมพันธ์ของพยานบุคคลที่จะให้การเกี่ยวกับความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยต่อการให้ความคุ้มครองพยานในระบบศาลไทย

เอกสารอ้างอิง

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2565). รายงานสถิติคดีและการคุ้มครองพยาน ปีงบประมาณ 2565. กรุงเทพมหานคร:

กระทรวงยุติธรรม.

กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2550). กฎหมายอาญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2562). *นิติปรัชญาและการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมศาสตร์.
- เข็มชัย ชูติวงศ์. (2565). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมาย
แห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- พุทธชาติ จันทร์ธาดา. (2565). *แนวทางปรับปรุงกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของพยานบุคคลในคดีอาญา*. (การศึกษาค้นคว้า
อิสระ). สาขาวิชานิติศาสตร์ นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรรณวิภา เมืองถ้ำ. (2561). *มาตรการการคุ้มครองพยานในประเทศไทย : ศึกษากรณีการคุ้มครองพยานโดยการโยกย้ายถิ่น
ฐานระหว่างรัฐ (โครงการวิจัยกองทุนรัตนโกสินทร์สมโภช 200ปี)*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2543). หลักความเสมอภาค. *วารสารนิติศาสตร์*, 30(2), 161-164.
- สุธีรา วิเศษวงษา. (2566). การคุ้มครองพยานในคดีอาญาไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ. *วารสารนิติศาสตร์มหาชน*,
12(2), 45-78.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2560). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.